

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від _____ № _____

КОНЦЕПЦІЯ
Державної цільової програми розвитку галузі туризму
“Мандруй Україною” до 2026 року

Визначення проблеми, на розв’язання якої спрямована Програма

Туризм є однією з високодохідних галузей світової економіки, яка динамічно розвивається та виступає в числі найважливіших чинників соціально-культурного розвитку, що сприяють підвищенню рівня та якості життя людства. Економічна та соціальна значущість туризму в сучасному світі визначається тим, що суб’єкти підприємницької діяльності у сфері туризму через свою діяльність сприяють всебічному розвитку економіки (зокрема, транспорту, торгівлі, будівництва, зв’язку тощо) і зростанню потенційного та реального валового внутрішнього продукту країни, а також є вагомим джерелом валютних надходжень і засобом забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу країни.

Туристична сфера вважається одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку багатьох країн і регіонів та міст. Туризм генерує 10,3% валового світового продукту (дані Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) за 2019 рік) та значно сприяє зайнятості населення – кожне десяте нове робоче місце створюється в сфері туризму.

За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО), кількість міжнародних подорожей у 2019 році становила близько 1,5 млрд, що на 4%, або на 54 млн подорожей перевищила показники 2018 року. Позитивна динаміка спостерігалася вже десять років поспіль, особливо на європейському континенті. В 2019 році Європа продовжувала лідирувати за кількістю міжнародних туристичних прибуттів, прийнявши 743 млн іноземних відвідувачів (51% туристичних потоків у світі). Витрати туристів у зарубіжних поїздках 2019 року також продовжували зростати.

Очевидно, що пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та вжиті у зв’язку з нею протиепідемічні заходи в 2020 році мали стримуючий вплив на розвиток туристичної сфери. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) туристичні потоки у світі зменшились орієнтовно на 30 %, а в окремих європейських країнах, падіння доходило до 70 %.

Однак, уже сьогодні у багатьох країнах розроблені та продовжують розроблятися програми та комплекси заходів, спрямовані на відновлення та

подальший розвиток туристичної сфери. На глобальному туристичному ринку будуть з'являтися нові можливості, що за умови скоординованої державної політики дозволить Україні успішно реалізувати власний туристичний потенціал як привабливої дестинації для туризму після закінчення пандемії.

Натомість в Україні останні роки туристична сфера розвивалася та фінансувалася ситуативно. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. № 638, вже у 2014 році в розпал бюджетної кризи після зміни Уряду втратила чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2014 р. № 71 (Офіційний вісник України, 2014 р., № 24, ст. 737). Попри світові тенденції, частка туризму в загальній економіці України за оцінками Європейського банку реконструкції та розвитку складає 3-4 % ВВП, а туристичне сальдо поїздок є негативним. За даними Держстату розрив між кількістю українців, що виїжджають за кордон, й іноземців, які відвідували Україну, становить майже 12 млн осіб на рік (26 млн українців проти 14 млн іноземців). Ситуація з туристами, які обслуговувалися туристичними операторами та туристичними агентами, ще більш очевидна: з 6,1 млн таких туристів в 2019 році (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.) організованих в'їзних туристів нараховувалося лише 87 тис. осіб, а внутрішніх 520 тис. осіб, проти 5,5 млн виїзних мандрівників.

Виникають закономірні питання щодо основних причин низької популярності України для внутрішнього та іноземного туризму як туристичної дестинації, її недостатньої конкурентоспроможності порівняно з іншими країнами, а також стосовно дій, потрібних для підвищення бажання внутрішніх та іноземних туристів відпочивати та мандрувати в Україні.

Відповіді на ці питання лежать у площині необхідних позитивних зрушень у різних галузях економіки, оскільки туризм стосується багатьох аспектів економічної та соціальної діяльності людини. Недостатньо просто підвищити якість сервісного обслуговування, якщо транспортна інфраструктура нерозвинена. А розбудова транспортної інфраструктури сама по собі буде мати неістотний вплив, якщо одночасно не підвищити привабливість та відомість культурних та природних об'єктів. Туризм є комплексним явищем і потребує системного підходу та сталого довготривалого покращення ситуації в цілому ряді сфер, які впливають на рішення потенційного мандрівника щодо вибору місяці для відпочинку та подорожей.

Хоча в Україні існують усі історичні, географічні, природні, соціально-демографічні та економічні передумови для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, потрібно визнати, що на сьогодні Україна є недостатньо популярною на світовому туристичному ринку.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Серед основних причин низької популярності України як туристичної дестинації потрібно назвати нестабільність та хаотичність розвитку сфери туризму, відсутність на державному рівні комплексного стратегічного підходу до розвитку туристичної сфери та пов'язаних сфер економіки.

Проблема ще раз гостро виявила себе під час пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 очікувалось, що на тлі карантинних обмежень у світі в Україні суттєво збільшиться внутрішній туризм. Він дійсно деякою мірою зріз, це визнають і експерти, і туристичні оператори, хоча наразі відсутні достовірні офіційні статистичні дані щодо ступеню такого зростання. Компанії мобільного зв'язку, які фіксують переміщення абонентів між регіонами, стверджують, що, наприклад, у Одеській, Миколаївській, Запорізькій та Херсонській областях збільшення трафіку літом 2020 року становило лише 30%-40%. Фахівці в туристичні галузі визнають, що навіть таке збільшення кількості внутрішніх туристів триватиме лише до кінця обмежень на закордонні мандрівки, оскільки український туризм здебільшого не витримує конкуренції з найпопулярнішими закордонними напрямками ще й в ситуації відсутності перешкод для вільного вибору місць для відпочинку та подорожей.

Особливий наголос при цьому потрібно зробити на недостатню увагу з боку держави до якості інфраструктури в самому широкому розумінні – транспортної, комунальної, культурної, туристично-інформаційної. Багато років через недостатній рівень та безсистемність фінансування галузі накопичувалися проблеми та погіршувався стан інфраструктури.

Станом на сьогодні внутрішній так само як і в'їзний туризм в Україні потребує значних інвестицій, щоб відповідати очікуванням сучасного потенційного туриста та посилити конкурентоспроможність України на міжнародному рівні.

Одним з міжнародно визнаних об'єктивних показників конкурентоспроможності країни у сфері туризму є міжнародний рейтинг конкурентоспроможності для подорожей та туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index) (далі – ТТСІ). В рейтингу, опублікованому у 2019 році, Україна перебувала на 78 місці з 140 країн, які оцінювалися.

Аналіз складових даного рейтингу детально ілюструє, що успішність розвитку сфери туризму залежить від багатьох складових і стосується компетенції різних центральних органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування. За таких умов очевидно, що для підвищення привабливості і конкурентоспроможності України на світовому туристичному ринку необхідно використовувати системний підхід і програмний метод.

Для більш детального розуміння широкого спектру більш вузьких проблемних питань, звернемося до аналізу окремих компонентів ТТСІ. Рейтинг складається з чотирьох категорій (таблиця 1), кожна з яких має рівну вагу (25%)

у індексі. В свою чергу, категорії розкладаються на компоненти, кожен з яких також має рівновелику вагу в рамках своєї категорії. Наведені в таблиці 1 цифри показують індекс компонентів України в звіті 2019 року, а цифра в дужках вказує на рівень відставання від лідера по кожному з компонентів.

Таблиця 1. Категорії ТТСІ.

Сприятливе середовище	Політика в сфері подорожей та туризму і сприятливі умови	Інфраструктура	Природні та культурні ресурси
Бізнес середовище 4.1 (-2,0)	Пріоритизація подорожей та туризму 4.5 (-1,9)	Авіаційна інфраструктура 2.7 (-3,9)	Природні ресурси 2,2 (-3,8)
Цивільна та соціальна безпека 4.8 (-1,9)	Міжнародна відкритість 3.7 (-1,8)		
Охорона здоров'я та гігієна 6.5 (-0,5)	Конкуренція по ціні 5,9 (-0,8)	Наземна та портова інфраструктура 3,1 (-3,3)	Культурні ресурси та бізнес подорожі 1,9 (-5,1)
Трудові ресурси та ринок праці 4.8 (-1,0)	Стала екологічна безпека 3,9 (-2,1)	Туристична сервісна інфраструктура 4.3 (-2,4)	
Інформаційна та комунікативна готовність 4.5 (-2,1)			

Джерело: The World Economic Forum 2019 р., www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

Аналізуючи причини низького рівня конкурентності за методологією ТТСІ помітно, що в категорії індексу *«природні та культурні ресурси»* спостерігається найбільше проблем і найбільше відставання. Хоча Україна має значний культурний та природньо-рекреаційний потенціал, *культура існує у відокремленому від туризму середовищі*. Про це йдеться у звіті Ради Європи «Культурна політика в Україні», опублікованому ще в 2007 році, де відзначається, що між туризмом і культурою немає жодного реального взаємозв'язку, закріпленого в термінах політики, і що ці дві частини поєднують зовнішні, поверхові відносини. Внаслідок такого підходу, як очевидно з рейтингу ТТСІ, наявний туристичний потенціал культурних та природних активів належним чином не реалізовано. Можна вказати на низку складових цієї проблеми.

Занедбаність природних та культурних активів. Не секрет, що в державі вже багато років відсутні кошти на реконструкцію пам'яток культурної спадщини, а залучення інвестицій гальмується через неврегульованість законодавства. Значна кількість пам'яток культурної спадщини потребують відновлення для чого необхідні значні капіталовкладення. Аналогічна ситуація і з природними комплексами та об'єктами, що мають туристичний та рекреаційний потенціал.

Обмежена кількість наявних фінансових інструментів. Значною перешкодою є також рівень розвитку фінансових механізмів, які могли б використовуватись для оновлення та реконструкції багатьох природних та культурних ресурсів країни. Йдеться про державно-приватне партнерство, інститут меценатства, податкові пільги для суб'єктів підприємництва, готових інвестувати не лише в туристичну сферу, а і взаємопов'язані з туризмом сфери та галузі, такі як культура . Досить обмеженою є і спроможність самих громад акумулювати кошти шляхом використання цільових податкових надходжень чи фінансових інструментів на фондовому ринку, таких як облігації чи сертифікати участі.

Недостатня спроможність громад з планування та впровадження сталого розвитку. Важливою проблемою розвитку сфери виступає недостатня спроможність громад, особливо малих, створювати конкурентоспроможний туристичний продукт та залучати місцевих мешканців до цього процесу. Це не дозволяє повноцінно розкрити потенціал регіону та ефективно використовувати туристично-природні та лікувально-рекреаційні ресурси України. Інколи мова йде про дуже прості речі, скажімо невідповідність робочих та вихідних днів на об'єктах культури розмірам туристичних потоків. Турист може виїхати на вихідні відпочити і виявити, що всі цікаві культурні об'єкти зачинені. Належним розвитком туристичних послуг можуть похвалитися переважно міські громади та громади в загальноновизнаних зонах рекреації та туризму. В той час, коли в більшості міст України можна розвивати промисловий, оздоровчий та інші види туризму, громади без сторонньої допомоги часто не здатні ставити та виконувати такі завдання.

Низький рівень інформаційної присутності. Навіть у випадку функціонування чи створення нової туристичної дестинації, недостатній рівень поінформованості про туристично привабливі місця змушує потенційного туриста, як в'їзного, так і внутрішнього, не розглядати Україну як місце для подорожей та відпочинку. У засобах масової інформації активно проводиться реклама виїзного туризму і майже відсутня реклама внутрішнього туризму, за виключенням загальновідомих зон туризму та рекреації.

Категорія індексу *«інфраструктура»* також демонструє не значне відставання від лідеру, що пояснюється визначеними нижче причинами.

Недостатнє фінансування дорожньої інфраструктури. Протягом десятиліть в державі спостерігався низький рівень інвестицій в дорожню інфраструктуру. Лише останні декілька років спостерігаються деякі зрушення, що стосуються автомобільних шляхів міжобласного сполучення (в 2017-2019 на будівництво доріг щорічно виділялося близько 20 млрд грн, що на порядок більше, ніж в попередню декаду, а в 2020 році сума коштів спрямована на будівництво доріг перевищила 100 млрд грн). Проте, загалом по країні все ще можна констатувати незадовільний стан автомобільних шляхів та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення, що значною мірою впливає на рішення потенційних туристів вибрати відпочинок в іншому місці.

Низький рівень розвиненості авіаційного та водного сполучення. В Україні стабільно функціонують лише декілька великих аеропортів (Київ Бориспіль, Київ Жуляни, Львів, Харків, Одеса, Дніпро). При цьому, більша частина пасажиропотоку припадає на міжнародні перельоти. Інші регіональні аеропорти спорадично або виконують один-два рейси на день, або взагалі не працюють. Водний транспорт уже багато років поспіль відсутній. Всі ці обставини обмежують збільшення туристичних потоків, як в'їзного так і внутрішнього характеру.

Обмежений рівень розвиненості туристично-інформаційної мережі. На вулицях міст лише у великих туристичних центрах та деяких обласних центрах є туристичні вказівники, туристичні пункти чи центри, в національних природних парках не облаштовані туристичні маршрути та зони відпочинку, відсутні шляхи для під'їзду громадського транспорту тощо.

Категорія індексу **«державна політика в сфері подорожей та туризму і створення сприятливих умов»**, попри дещо вищі показники України, ніж у попередніх двох категоріях, теж має низку важливих невирішених питань.

Відсутність повноцінної, достовірної, актуальної статистичної інформації та сателітного рахунку в галузі туризму для здійснення повноцінного аналізу створює бар'єри для ефективного планування та розвитку сфери, встановлення показників розвитку та індикаторів їх вимірювання, і, як результат, не дозволяє приймати ефективні управлінські рішення.

Несистемне запровадження міжнародних стандартів у сфері туризму, у зв'язку з чим сфера стикається із застарілими стандартами, у тому числі категоризації, випадками недотримання необхідного рівня якості послуг. Так, наприклад, недосконалі та застарілі критерії, на підставі яких здійснюється категоризація об'єктів туристичної інфраструктури, зокрема готелів та інших аналогічних засобів розміщення (проживання), та їх неузгодженість із стандартами розвинених, зокрема, європейських туристичних країн, зумовлює нерозуміння в'їзного туриста якості готельних послуг в Україні та послаблює конкурентоспроможність вітчизняних суб'єктів туристичної діяльності.

Непостійна і мінлива система державного управління сферою та її недосконала структура. Протягом останніх десяти років формування державної політики у сфері туризму забезпечувалось різними відомствами (ДТА (2002-2005), МКТ (2005-2010), Мінінфраструктури (2010-2015), МЕРТ (2015-2019), МКМС (2019-2020), МКІП (з 2020 року)). Така мінливість негативно впливає на сферу, не дає можливості приймати системні рішення, спрямовані на довгостроковий стратегічний сталий розвиток сфери, та спрямована на вирішення виключно поточних проблем.

Категорія індексу **«сприятливе середовище»** містить показники, що більш позитивно оцінюють певні аспекти українського загальноекономічного середовища, зокрема якість трудових ресурсів, питання медичної безпеки та гігієни. Тим не менш, інші складові все ще мають певні недоліки, які потребують вирішення.

Ступінь інформаційної та комунікаційної готовності оцінено в цій категорії найнижче. Серед чинників, які зумовлюють відставання, відзначено пізнь, у порівнянні з рештою світу, впровадження стандарту 4G і недостатнє покриття країни широкополосним інтернетом, а також недостатнє використання суб'єктами господарської діяльності електронних транзакцій, як на рівні бізнес-бізнес, так і на рівні бізнес-клієнт.

Недостатньо ліберальне та дружнє бізнес-середовище. Даний компонент рейтингу в основному стосується загальноекономічних та соціальних проблем, з якими стикаються суб'єкти підприємницької діяльності у своїй роботі, таких як простота відкриття та функціонування бізнесу, отримання необхідних дозволів та ліцензій, а також захисту права власності.

Загострення проблеми безпеки, в першу чергу, спричинене триваючою збройною агресією Російської Федерації, розпочатою 20 лютого 2014 року, результатом якої є спроба анексії частини території України – Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та незаконна окупація окремих районів Донецької та Луганської областей.

Всі наведені вище проблеми вказують на особливу роль і міжвідомчий характер сфери туризму, різних стейкхолдерів: центральних органів виконавчої влади), місцевих органів виконавчої влади, територіальних громад, суб'єктів туристичної діяльності та інститутів громадянського суспільства. Отже, якісне вирішення проблем, які існують у сфері туризму, потребує комплексного підходу.

Вирішення зазначених вище проблем пропонується здійснити шляхом затвердження та реалізація Державної цільової програми розвитку туризму «Мандруй Україною» на період до 2026 року (з можливістю пролонгації) (далі – Програма), яка буде спрямована на всебічний розвиток туристичної сфери.

Мета Програми

Метою Програми є підвищення рівня внутрішнього та в'їзного туризму в Україні.

Досягнення визначеної мети можливе шляхом запровадження програмного методу по вирішенню низки ключових проблем у сфері туризму, які дозволять покращити показники України за пріоритетними компонентами визначених у ТТСІ категорій, та відповідно підвищити популярність країни як туристичної дестинації.

Виконання Програми буде здійснюватися в рамках Національної економічної стратегії на період до 2030 року та сприятиме досягненню визначених у зазначеній стратегії цілей, зокрема в частині покращення загальної позиції України у ТТСІ.

Результатами реалізації Програми має стати:

- розвиток внутрішнього туризму та популяризація подорожей Україною;
- збільшення кількості в'їзних туристів з основних цільових ринків;

- створення стимулів для розвитку туристичних об'єктів;
- розвиток та використання потенціалу територіальних громад та організація їх навчання задля підвищення якості надання туристичних послуг та обслуговування;
- покращення сприйняття України як туристичної дестинації серед внутрішніх та в'їзних туристів, що сприятиме формуванню культури подорожей, об'єднанню країни, розвитку малого та середнього бізнесу, розвитку туристичної інфраструктури та збільшенню обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Розвиток туристичної індустрії може відбуватися за трьома варіантами:

Перший варіант – це збереження поточного стану розвитку сфери туризму за логікою ринкових механізмів з несистемним втручанням держави, яка надає перевагу виключно регуляторним механізмам.

Очевидною перевагою такого підходу є уникнення додаткового навантаження на державний бюджет України, оскільки держава не бере на себе розвиток таких капіталомістких напрямів як розвиток транспортної та туристичної інфраструктури, розвиток природних та культурних ресурсів. Передбачається, що основні витрати буду нести приватний інвестор.

Проте світовий досвід показує, що приватний бізнес є неохочим до інвестування в інфраструктурні проекти, які мають тривалий час окупності, а також частково несуть соціальне навантаження. Туристична та транспортна інфраструктура наразі відноситься до цієї категорії. Тому, якщо приватний бізнес в змозі наситити ринок необхідною кількістю ліжко-місць у готелях чи необхідною кількістю гідів для ринку, певні проблемні моменти в туристичній сфері можуть бути зрушені лише за допомогою державного втручання як на місцевому так і на державному рівнях.

В кінцевому результаті такий підхід буде мати своїм наслідком стагнацію розвитку, а відсутність системного планування на регіональному та державному рівнях неефективне використання тих небагатьох як приватних так і бюджетних коштів, які спрямовуються в туристичну галузь.

Ще одним наслідком такого варіанту є поглиблення процесів тінізації туристичного ринку, і, як наслідок, формування негативного іміджу держави на міжнародному туристичному ринку, зниження якості надання туристичних послуг та рівня безпеки туристів. У кінцевому результаті це буде означати менше туристів, менше доходу від туризму, а отже і менше податків від туризму. Найбільш економний варіант у середньостроковій перспективі призведе до значного недоотримання коштів від туристичної індустрії, яка не реалізувала наявний потенціал.

Другий варіант полягає у виконанні заходів прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку туристичної сфери,

розроблених центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на короткостроковий період (річне планування).

Недоліком такого варіанта є відсутність системності: різними органами приймаються розрізнені рішення, які в кращому випадку перетинаються, в гіршому – спрямовані на досягнення різних, інколи протилежних цілей. Тобто, такий варіант, крім нестабільного розвитку індустрії, неминуче матиме наслідком також і неефективність використання бюджетних коштів.

Перевагою такого підходу може бути його гнучкість, оскільки наявна можливість постійного корегування як пріоритетних цілей розвитку та об'єму фінансування відповідних напрямків, в залежності від досягнутих результатів за попередній період.

Однак на практиці, в умовах політичної нестабільності та частоті зміни урядів, які часто сповідають різні погляди на розвиток економіки, така залежність від щорічних рішень має своїм наслідком уповільнення реформування чи навіть стагнацію сфери.

Низька ефективність щорічних заходів стає ще більш очевидною, якщо звернутися до аналізу причин низької конкурентоспроможності, а саме та загадати, що найнижчі бали Україна має в галузі інфраструктури та розвитку природних та культурних ресурсів. Вирішення таких питань вимагає системної роботи на більш тривалий термін аніж рік чи два, а також постійного стабільного фінансування, яке важко забезпечити при можливості щорічного перегляду та зміни пріоритетів в залежності від політичної кон'юнктури.

В свою чергу, несистемне виконання короткострокових заходів, які можуть суперечити один одному, ускладнює досягнення цільових показників, визначених у Національній економічній стратегії 2030, та дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Офіційний вісник України, 2019 р., № 79, ст. 2712).

Третій варіант передбачає програмний цільовий підхід до визначення, розроблення та імплементації напрямів розвитку туристичної сфери в рамках Державної цільової програми розвитку туризму.

Це найбільш фінансово витратний в середньостроковій перспективі варіант, та найбільш складний в адмініструванні проте за належних умов реалізації є найбільш ефективним.

Використання такого підходу забезпечує системність, оскільки передбачає координацію різних центральних органів виконавчої влади, які забезпечують регулювання сфери економіки, що тісно пов'язані з розвитком туризму, органами місцевого самоврядування, а також координацію з приватним бізнесом та проектами міжнародної технічної допомоги.

Програмний підхід та координація між різними інституціями також забезпечить прозоре та зрозуміле фінансування, сприятиме ефективному використанню бюджетних коштів, запобігатиме дублюванню та суперечливості між собою програм розвитку як на державному, так і на місцевому рівнях. Також такий підхід сприятиме залученню приватного капіталу до розвитку туристичної сфери, зокрема у формах державно-приватного партнерства чи меценатства.

Не в останню чергу такий підхід сприятиме раціональному використанню, охороні та відтворенню туристичних ресурсів, збереження та ефективне використання природних територій курортів і природних лікувальних ресурсів чий розвиток є пріоритетним та важливим для досягнення поставлених цілей.

Для багатьох країн характерним є програмно-цільовий підхід до розвитку туризму, що обумовлено його глибоким взаємозв'язком і взаємозалежністю з іншими галузями економіки. Державна цільова програма забезпечить збалансування державних та приватних інтересів у сфері туризму та сприятиме детінізації туристичної діяльності, забезпеченню доступності та прозорості інформації про туристичні ресурси і суб'єктів туристичної діяльності.

В результаті буде досягнені покращення в низці складових туристичної сфери, що в комплексі підвищить популярність України як туристичної дестинації та збільшить щорічну кількість туристів (внутрішніх та в'їзних).

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Виконання Програми здійснюється шляхом цільового вирішення проблем, які спричиняють низькі бали у відповідних компонентах ТТСІ. При цьому вибір заходів із реалізації Програми буде проводитись відповідними центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування виходячи з критеріїв, які передбачають надання пріоритету заходам, спрямованим на підвищення позицій України у рейтингу за компонентами, в яких:

- спостерігається найбільше відставання від лідера;
- якісне покращення ситуації оцінюється як можливе в рамках заданого періоду;
- позитивні зміни потребують менших фінансових ресурсів в рамках заданого періоду.

Якщо спостерігається суперечливість у використанні підходів, наприклад певні інфраструктурні проекти є капіталомісткими та вимагають довготривалого будівництва, проте є надзвичайно важливими для підвищення рейтингу, конкретний план буде формуватися на основі міжвідомчого узгодження та поточних фінансових можливостей держави.

Програма передбачає обов'язкове (повне або часткове) вирішення відповідним центральним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування проблем, що спричиняють найбільші п'ять розривів у компонентах категорій «*Інфраструктура*» та «*Культурні та природні ресурси*» (таблиця 2), та вирішення вибіркового проблем у дев'яти інших компонентах категорій «*Політика в сфері подорожей та туризму і сприятливі умови*» та «*Сприятливе середовище*» (таблиця 3).

Таблиця 2. Компоненти ТТСІ вищого пріоритету уваги

Категорія	Компонент та розрив з лідером (пунктів)	Складові індексу
Природні та культурні ресурси	Культурні ресурси та бізнес подорожі -5,1	Кількість об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО Кількість усних та нематеріальних виражень культурної спадщини Кількість великих спортивних стадіонів Кількість міжнародних конгресів та конференцій Індекс цифрового попиту культурних ресурсів
Інфраструктура	Авіаційна інфраструктура (-3,9)	Якість авіаційної інфраструктури Індекси завантаженості внутрішніх авіарейсів Індекс завантаженості міжнародних авіарейсів Річна кількість авіа зльотів на Щільність аеропортів Кількість авіаліній, які виконують рейси
Природні та культурні ресурси	Природні ресурси (-3,8)	Кількість об'єктів природної спадщини ЮНЕСКО Кількість відомих видів тварин на території Загальна площа територій під захистом Індекс цифрового попиту природних ресурсів Індекс привабливості натуральних ресурсів
Інфраструктура	Наземна та портова інфраструктура (-3,3)	Якість доріг Щільність доріг Щільність асфальтованих доріг Якість залізничною інфраструктури Щільність залізничних колій Якість портової інфраструктури Ефективність наземного транспорту
Інфраструктура	Туристична сервісна інфраструктура (-2,4)	Кількість готельних номерів Якість туристичної інфраструктури Присутність основних компаній по оренді авто Кількість банкоматів на одну дорослу особу

Джерело: The World Economic Forum

Якщо для пріоритетних компонентів програма передбачає заходи по кожному компоненту (з повною або частковою адресацією складових індексу), то для компонентів нижчого пріоритету, які наводяться в таблиці 3, заходи можуть стосуватися не всіх компонентів індексу, а застосовуватися вибірково, також з використанням вже наведених вище критеріїв.

Таблиця 3. Компоненти ТТСІ нижчого пріоритету уваги

Категорія	Компонент і розрив з лідером (пунктів)	Складові індексу
Політика в галузі подорожей та туризму і сприятливі умови	Стала екологічна безпека 3,9 (-2,1)	Суворість екологічного законодавства Застосування екологічного законодавства Сталість розвитку подорожей і туризму без загрози довкіллю Концентрація твердих частинок (PM2.5) у повітрі на особу Кількість ратифікованих угод в галузі охорони довкілля Індекс забезпеченості водою Види тварин (савці, птахи та рептилії) під загрозою Зміні площі лісового покриву Очищення стічних вод Статус рибного запасу
Сприятливе середовище	Інформаційна та комунікативна готовність 4.5 (-2,1)	Інформаційна та комунікативна готовність в транзакціях типу бізнес-бізнес Використання інтернету для транзакцій типу бізнес-клієнт Кількість осіб, що використовують інтернет Кількість контрактних споживачів широкополосного інтернету Кількість контрактних споживачів мобільного зв'язку Кількість контрактних споживачів широкополосного мобільного інтернету Процент покриття мережею мобільного зв'язку Якість електропостачання
Сприятливе середовище	Бізнес середовище 4.1 (-2.0)	Захист права власності Законодавство щодо прямих іноземних інвестицій Ефективність законодавчої бази при врегулюванні господарських суперечок Ефективність законодавчої бази при оскарженні нормативних актів Час, необхідний для отримання будівельних дозволів Вартість будівельних дозволів Ступінь домінування на ринку (монополізація) Час, необхідний для створення нового бізнесу Вартість створення нового бізнесу Ступінь та вплив оподаткування на заохочення до праці Ступінь та вплив оподаткування на заохочення до інвестування Загальна ставка податку Ставка податку на працю та внески

		Ставка податку на прибуток Ставка інших податків
Сприятливе середовище	Цивільна та соціальна безпека 4.8 (-1,9)	Втрати бізнесу від злочину та насильства Надійність поліцейської служби Втрати бізнесу від терористичної активності Індекс поширеності тероризму Індекс вбивств
Політика в галузі подорожей та туризмі та сприятливі умови	Пріоритизація подорожей та туризму 4.5 (-1,9)	Ступінь пріоритизації галузі подорожей та туризму з боку держави Державні витрати на індустрію подорожей та туризму Ефективність маркетингу та бренду в залученні туристів Повнота щорічних даних в галузі туризму та подорожей Вчасність надання щомісячних та щоквартальних даних в галузі подорожей та туризму Рейтинг стратегії бренду країни
Політика в галузі подорожей та туризмі та сприятливі умови	Міжнародна відкритість 3.7 (-1,8)	Візові вимоги Відкритість двосторонніх угод про повітряне сполучення Кількість регіональних угод про вільну торгівлю
Сприятливе середовище	Трудові ресурси та ринок праці 4.8 (-1,0)	Коефіцієнт охоплення початковою освітою Коефіцієнт охоплення середньою освітою Ступінь навчання персоналу Поводження з клієнтами Гнучкість найму та звільнення з роботи Простота пошуку кваліфікованих працівників Простота найму іноземної робочої сили Оплата та продуктивність праці Участь (частка) жінок в робочій силі
Політика в галузі подорожей та туризмі та сприятливі умови	Конкурентність по ціні 5,9 (-0,8)	Податки з квитків та аеропортові збори Індекс цін на готелі Паритет купівельної спроможності Рівень цін на пальне
Сприятливе середовище	Охорона здоров'я та гігієна 6.5 (-0,5)	Щільність лікарів Використання основних санітарних умов Вживання придатної (базової) питної води Кількість ліжок-місць у лікарнях Процент ВІЛ-інфікованих Кількість випадків малярії

Джерело: The World Economic Forum

Виконання програми потребує виконання певних заходів як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Регіональний рівень. При плануванні та виконанні заходів капіталомісткого інфраструктурного та іншого територіального характеру особлива увага буде приділятися визначенню пріоритетності регіонів та

концентрації зусиль на розвитку визначених регіональних лідерів у галузі туризму. Такий підхід зумовлений обмеженими фінансовими ресурсами. В той же час, концентрація на так званих «точках росту» – найбільш потенційно привабливих територіях дозволить швидше досягти поставлених цілей, збільшити надходження від туристичної індустрії, та в свою чергу, підвищити обсяг реінвестування в інші регіони.

Серед основних принципів регіонального підходу до виконання програми потрібно зазначити:

- поступовий пріоритетний розвиток регіонів, виходячи із туристичного потенціалу (зокрема, Карпатського регіону, Приазов'я, Чорноморського узбережжя) та зацікавленості органів місцевого самоврядування та громад;

- підтримку розвитку регіональних туристичних продуктів, розвиток та підтримка туристичних магнітів у кожному регіоні України, підтримку інноваційних проектів в туризмі, що базуються на кооперації територій, заохочення регіонів до створення туристичних кластерів;

- популяризація внутрішнього туризму шляхом розвитку та промоції проекту “Мандруй Україною”;

- забезпечення інфраструктурного облаштування та інформаційного забезпечення найбільш привабливих для відвідування туристами об'єктів культурної спадщини та природно-заповідного фонду, здійснення контролю за збереженням та раціональним використанням природних територій курортів;

- забезпечення доступності туристичних послуг для осіб з інвалідністю, зокрема з вадами зору, слуху і порушеннями опорно-рухового апарату, та інших, пов'язаних з інвалідністю груп, населення.

Загальнодержавний рівень. На державному рівні буде проведена основна законотворча та необхідна статистична робота, а також координація між визначеними центральними органами виконавчої влади, діяльність яких безпосередньо впливає на показники ТТСІ. Серед пріоритетів загальнодержавного розвитку, як впливає з попереднього аналізу є:

- забезпечення дерегуляції туристичної діяльності та створення умов для створення саморегульованих організацій та державно-приватного партнерства;

- розроблення та впровадження стандартів у сфері туризму та курортів, їх гармонізації з міжнародними та європейськими стандартами, здійснення контролю за їх дотриманням;

- забезпечення збору та систематизації згідно з міжнародними стандартами необхідної статистики;

- забезпечення просування на міжнародному туристичному ринку національного туристичного продукту;

- удосконалення існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів сфери туризму;
- впровадження діджиталізації на всіх рівнях діяльності туристичної галузі.

Додаткові заходи, пов'язані з подоланням наслідків пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2

Можливе відкриття кордонів у 2021-2022 роках не повинно стати причиною відкладення планів розвитку туристичної інфраструктури всередині країни. Додатково, враховуючи поточну ситуацію з поширенням коронавірусу та неясні перспективи вакцинації бажаючих у 2021 році, до програми, окрім викладених вище заходів забезпечення стратегічного розвитку, також необхідно включити негайні заходи з реагування на кризу COVID-19 і допомоги суб'єктам господарювання в сфері туризму України. У поточній ситуації пріоритетними є наступні напрямки:

- підтримка внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та цін на квитки з можливими податковими пільгами/субвенціями;
- підтримка туризму (внутрішнього) шляхом впровадження туристичних ваучерів і особливих (полегшених) умов відкриття кредитних ліній для суб'єктів господарювання, що займаються цим видом туризму;
- відстрочення податкових зобов'язань для готелів та інших об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;
- оптимізація й оновлення робочих інструкцій для туристичної сфери на період пандемії.

Виконання Програми передбачається здійснити протягом 5 років (2022-2026) з можливим продовженням на наступний п'ятирічний термін після оцінювання досягнутих результатів.

**Очікувані результати виконання Програми,
визначення її ефективності**

Виконання Програми буде мати своїм наслідком наступне:

- збільшення кількості туристів, які здійснюють подорожі в межах України, зокрема іноземців;
- підвищення рівня валового внутрішнього продукту, зокрема збільшення частки туристичної індустрії у структурі ВВП;
- збільшення обсягу наданих туристичних послуг та створення нових робочих місць в туристичній та суміжних сферах;

- розбудова туристичної інфраструктури та створення сприятливих умов для подальшого розвитку інфраструктури навколо туристичних магнітів;
- збільшення обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності;
- підвищення ефективності управління туристичною сферою в регіонах;
- розвиток малого та середнього бізнесу в галузі, залучення інновацій в туризм, створення умов для розвитку ділового туризму;
- підвищення обізнаності потенційних туристів (як внутрішніх так і в'їзних) про регіональні туристичні магніти, туристичну привабливість України в цілому, покращення іміджу України у світі;
- створення умов для надання туристичних послуг особам з інвалідністю, у зокрема з вадами зору, слуху і порушеннями опорно-рухового апарату, та іншим маломобільним групам населення;
- загальне підвищення рівня конкурентоспроможності України в сфері подорожей та туризму шляхом покращення її балу по кожній з категорій (*Сприятливе середовище, Політика в галузі подорожей та туризму і сприятливі умови, Інфраструктура, Культурні та природні ресурси*);
- сприяння виконанню Національної Економічної Стратегії 2030;
- імплементацію в частині стосовно туристичної сфери Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. N 1678-VII.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми в необхідних обсягах передбачається здійснювати за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, приватних інвестицій та інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяг матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми, визначатиметься під час розроблення відповідних завдань і заходів

Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, буде уточнюватися щороку під час складання проектів державного та місцевого бюджетів з урахуванням їх реальних можливостей.

Для виконання Програми також може залучатися міжнародна технічна та фінансова допомога.